

OILADAGI NOSOĖLOM PSIXOLOGIK MUHIT ZO‘RAVONLIKNI YUZAGA KELTIRUVCHI OMIL SIFATIDA.

Yusupova Yodgarxon Maxamadjanovna
Andijon davlat universiteti
Psixologiya va pedagogika kafedrası
Dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19353630>

Annotatsiya. Ushbu maqolada oiladagi nosog‘lom psixologik muhitning zo‘ravonlik yuzaga kelishiga ta’siri tahlil qilinadi. Oiladagi nizolar, agressiya, bir-birini tushunmaslik va psixologik bosimning inson ruhiyati hamda xulq-atvoriga qanday ta’sir ko‘rsatishi ilmiy jihatdan yoritiladi. Shuningdek, oilaviy zo‘ravonlikning kelib chiqish sabablari, uning jamiyatga salbiy ta’siri hamda oldini olish bo‘yicha psixologik tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: oila, psixologik muhit, zo‘ravonlik, konflikt, agressiya, oilaviy munosabatlar, psixologik salomatlik.

НЕЗДОРОВАЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ СРЕДА В СЕМЬЕ КАК ФАКТОР, ВЫЗЫВАЮЩИЙ НАСИЛИЕ.

Юсупова Ёдгархон Махамаджановна
Андижанский государственный университет
Кафедра психологии и педагогики
доцент

Аннотация. В данной статье анализируется влияние нездоровой психологической среды в семье на возникновение насилия. Научно освещается влияние семейных конфликтов, агрессии, недопонимания и психологического давления на психику и поведение человека. Также приводятся психологические рекомендации по причинам семейного насилия, его негативному влиянию на общество и его профилактике.

Ключевые слова: семья, психологическая среда, насилие, конфликт, агрессия, семейные отношения, психологическое здоровье.

UNHEALTHY PSYCHOLOGICAL ENVIRONMENT IN THE FAMILY AS A FACTOR CAUSING VIOLENCE.

Yodgarkhon Makhamadzhanovna Yusupova
Andijan State University
Department of Psychology and Pedagogy
Associate Professor

Abstract. This article analyzes the influence of an unhealthy psychological environment in the family on the occurrence of violence. It provides a scientific overview of the impact of family conflicts, aggression, misunderstandings, and psychological pressure on the psyche and behavior of individuals. It also provides psychological recommendations on the causes of domestic violence, its negative impact on society, and its prevention.

Keywords: family, psychological environment, violence, conflict, aggression, family relationships, psychological health.

Jahonda ro‘y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar jamiyat hayotining barcha jabhalariga, jumladan, oila instituti, uning barqarorligi, mavqei, tarkibi, tuzilishi, funksiyasi, vazifalari va faoliyatiga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Butun dunyoda oila va undagi munosabatlar, oila qurish va ajrimlar masalasi turli mamlakatlarda turlicha manzarada namoyon

bo’lmoqda. Shu nuqtai nazardan bugungi kunda oilaviy munosabatlardagi zo’ravonlik, xususan bolalarga nisbatan zo’ravonlik natijasida ko’plab rivojlangan davlatlarda oiladagi munosabatlarga, oila an’alariga, undagi farzandlar tarbiyasida ijobiy munosabatlarni ta’minlashning yangi mazmundagi institutsional asoslarini takomillashtirish masalalari dolzarb muammolardan biriga aylangan Bolalarga nisbatan zo’ravonlik – bu bolani jismoniy, ruhiy, jinsiy yoki ijtimoiy jihatdan tahqirlaydigan har qanday harakat bo’lib, u bola salomatligiga, ruhiy holatiga yoki ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko’rsatadi. Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy institutlaridan biri hisoblanadi. Inson shaxsining shakllanishi, uning qadriyatlar va xulq-atvori ko’p jihatdan oiladagi muhitga bog’liq. Agar oilada sog’lom psixologik muhit hukm sursa, unda o’sib-ulg’aygan shaxs barqaror, ijtimoiy faol va muvozanatli bo’lib shakllanadi. Aksincha, oilada nizolar, tushunmovchiliklar, bosim va zo’ravonlik mavjud bo’lsa, bu holat shaxs ruhiyatiga salbiy ta’sir ko’rsatadi. So’nggi yillarda oilaviy zo’ravonlik muammosi nafaqat ijtimoiy, balki psixologik va huquqiy jihatdan ham dolzarb masalalardan biri bo’lib bormoqda. Ko’plab tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, oiladagi nosog’lom psixologik muhit zo’ravonlikning yuzaga kelishida muhim omil hisoblanadi. [4.2020.220]

Bolalarga nisbatan zo’ravonlik ko’p asrlar davomida jamiyatning o’ziga xos xususiyati bo’lib kelgan. Ko’pgina ilk madaniyatlarda bolalarni o’ldirish oilani rejalashtirishning maqbul usuli yoki zaif, erta tug’ilgan yoki kasal bolalarni yo’q qilish usuli bo’lgan. Bolalar marosim maqsadida ham o’ldirilgan. Masalan, o’ldirilgan bola bepusht ayollarga yordam berishi, kasalliklarni yengishga yordam berishi va sog’liq, kuch va yoshlikni ta’minlashi mumkinligiga ishonishgan. [Radbill, 1968]. M. Lynch [Lynch, Roberts, 1982] adabiyotlar taxlillari bolalarga nisbatan shafqatsizlik haqida ma’lumot milodiy 2-asrga borib taqalishini ta’kidlaydi. Uzoq vaqt davomida bolalar o’z hayotlari va o’limlari ustidan mutlaq nazoratga ega bo’lgan ota-onalarining "mol-mulki" bo’lgan mulk hisoblangan. Masalan, hatto bolalarni "ijaraga berish" amaliyoti ham mavjud bo’lib, u Qo’shma Shtatlarda 20-asrning o’rtalarigacha saqlanib qolgan [Despeñt, 1965]. Bolalarga bunday munosabat bolalar befarq, zo’ravonlikka javob bera olmaydigan, salbiy tajribalarni eslay olmaydigan va o’zini his qilmaydigan degan e’tiqodga asoslangan edi. Jismoniy jazo hali ham ko’plab mamlakatlarda, jumladan, bizning mamlakatimizda ham maqbul intizom shakli hisoblanadi.

Psixologik muhit — bu oiladagi a’zolar o’rtasidagi hissiy munosabatlar, o’zaro hurmat, qo’llab-quvvatlash, muloqot uslubi va umumiy ruhiy holat majmuasidir [3.2018.]

Sog’lom psixologik muhit quyidagi belgilar bilan xarakterlanadi:

- o’zaro hurmat va ishonch;
- ochiq muloqot;
- hissiy qo’llab-quvvatlash;
- nizolarni tinch yo’l bilan hal qilish.

Nosog’lom psixologik muhit esa quyidagi holatlar bilan namoyon bo’ladi:

- doimiy janjallar;
- psixologik bosim;
- tajovuzkor munosabat;
- befarqlik yoki sovuqqonlik.

Bunday sharoitda yashovchi oila a’zolarida stress, xavotir, agressiya va depressiya kabi psixologik muammolar paydo bo’lishi mumkin. Nosog’lom psixologik muhitning zo’ravonlikka ta’siri ijtimoiy xarakterga egadir. Oiladagi nosog’lom psixologik muhit zo’ravonlikning shakllanishiga quyidagi omillar orqali ta’sir qiladi.

1. Konfliktlarning kuchayishi-Doimiy tushunmovchiliklar va nizolar oilada keskinlikni oshiradi. Konfliktlar vaqtida nazorat qilinmagan hissiyotlar agressiv harakatlarga olib kelishi mumkin.

2. Psixologik bosim- Ba’zi oilalarda bir a’zoning boshqasiga nisbatan doimiy tanqid, kamsitish yoki tahdid qilish holatlari uchraydi. Bu psixologik zo’ravonlik shakli bo’lib, vaqt o’tishi bilan jismoniy zo’ravonlikka ham olib kelishi mumkin.

3. Stress va ruhiy zo’riqish-Moliyaviy qiyinchiliklar, ishdagi muammolar yoki ijtimoiy bosim oilada stress darajasini oshiradi. Agar bu holatlar sog’lom muloqot orqali hal qilinmasa, agressiya va zo’ravonlikka sabab bo’lishi mumkin.

4. Bolalar tarbiyasiga ta’siri-Zo’ravon muhitda o’sayotgan bolalar ko’pincha agressiv yoki qo’rqoq bo’lib ulg’ayadi. Ular kelajakda ham shunday xulq-atvorni takrorlash ehtimoli yuqori bo’ladi.

Oiladagi zo’ravonlik nafaqat oila a’zolariga, balki jamiyatga ham salbiy ta’sir ko’rsatadi. Bunday muhitda tarbiyalangan yoshlar ijtimoiy moslashishda qiyinchiliklarga duch keladi, jinoyatchilik yoki agressiv xulq-atvoriga moyil bo’lishi mumkin. Shuningdek, zo’ravonlik, ruhiy salomatlik muammolarini kuchaytiradi, bolalar rivojlanishiga salbiy ta’sir qiladi, jamiyatda ijtimoiy beqarorlikni oshiradi.

Bolalarga nisbatan zo’ravonlikni oldini olish va bartaraf etishning asosiy omillaridan biri sifatida oiladagi shaxslararo munosabatlarning: hamjihatlik, ekspressivlik, nizoli vaziyatlarda kompromizm, oiladagi shaxs erkinligi, shaxsiy rivojlanish, oilaviy hayotdan qoniqqanlik darajasi, oiladagi rollar taqsimoti, oilaviy qadriyatlar va an’analarni mavjudligi intellektual madaniy hordiq va uni oilaviy tashkilashtirilishi kabi -psixologik omillarning ta’siri muxim rol o’ynaydi. Shuningdek, oiladagi nosog’lom psixologik muhitni bartaraf etish va zo’ravonlikning oldini olish uchun quyidagi choralar muhim hisoblanadi:

1. Psixologik savodxonlikni oshirish-oilaviy munosabatlar, konfliktlarni hal qilish va muloqot madaniyati bo’yicha treninglar o’tkazish.

2. Oilaviy maslahat xizmatlari-muammoli oilalar uchun psixolog va mediatorlar yordamidan foydalanish.

3. Emotsional nazoratni rivojlantirish- stressni boshqarish, sabr-toqat va murosa ko’nikmalarini shakllantirish.

4. Huquqiy himoya mexanizmlari- zo’ravonlikka uchragan shaxslarni himoya qilish va tegishli choralar ko’rish.

Oiladagi psixologik muhit inson shaxsining shakllanishida hal qiluvchi rol o’ynaydi. Nosog’lom psixologik muhit esa zo’ravonlikning yuzaga kelishiga sabab bo’lishi mumkin. Shu sababli oilada o’zaro hurmat, ishonch va sog’lom muloqotni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Oilaviy zo’ravonlikni kamaytirish uchun psixologik, ijtimoiy va huquqiy choralarni kompleks tarzda qo’llash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Karimova V. M. Oila psixologiyasi. Toshkent: Fan, 2019. – 192 bet.

2.G’oziev E. G’. Umumiy psixologiya. Toshkent: O’qituvchi, 2018. – 256 bet.

3.Shoumarov G’. B. Oila psixologiyasi asoslari. Toshkent: Sharq, 2017. – 180 bet.

4.Mahmudov A. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent, 2020. – 220 bet.

5.Jahon sog’liqni saqlash tashkiloti (WHO). Oilaviy zo’ravonlik bo’yicha global hisobot. – 2021. – 150 bet.